

GÖTEBORGS UNIVERSITET

STATSVETENSKAPLIGA INSTITUTIONEN

”Du måste väl också se detta problem, eller är du så
blind att du inte gör det?”

En studie om personangrepp och det svenska debattklimatet

Kandidatuppsats i statsvetenskap vt-2015

Författare: Linnea Nilsson

Handledare: Henrik Friberg-Fernros

Antal ord: 11 925

ABSTRACT

During the past few years, many have experienced a growing virulence in the Swedish political debate. Irrelevant arguments and a hateful tone within the discussions among the political elite risk leading to a normalisation of that type of argumentation style, and thereby increases the polarisation also among the general public. Irrelevant arguments also endanger the possibilities of ensuring a rational and relevant discussion that aims to find the best possible political decision. The ad hominem argument is a form of personal attack where the person replies to an argument not by stating their stand on the issue, but by attacking the character of the other person. An area where the hateful tone has been particularly evident is within the issue of immigration.

With this background, this study aims to find whether there has been a change in the number of ad hominem arguments used by the party leaders of Sweden during parliament debates, after the Sweden Democrats entered parliament. The study finds that the number of attacks have not increased in total, but since the Sweden Democrats entered parliament, party leader Jimmie Åkesson has been the most frequent user of them. As this is part of the rhetoric strategy of many anti-immigration parties it proves to show that the Sweden Democrats is no exception. Despite this meaning that the political debate does not include more ad hominem arguments per se, it can still be described as more polarised as a result.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 Problem och syfte	4
2 Teori	6
2.1 Argumentationsteorins grunder	6
2.2 Ad hominem-argument	7
2.2.1 Det direkta ad hominem-argumentet	8
2.2.2 Omständighetsargumentet	9
2.2.3 Jävighetsargumentet	10
2.2.4 Förgifta brunnen-argumentet	11
2.2.5 Du också-argumentet	12
2.2.6 Är ad hominem-argumenten nödvändigtvis en fallasi?	13
2.3 Anti-invandringspartier	14
3 Metod	19
3.1 Design	19
3.2 Analysverktyg	20
3.3 Kriterier för slutsatsdragning	23
4 Resultat	24
5 Analys och slutsatser	28
6 Källförteckning	32

1 PROBLEM OCH SYFTE

Under de senaste åren har vissa märkt av en förändring i den offentliga debatten. Marcus Birro la 2014 ner sitt twittrande till följd av de hot han fått, Alexandra Pascalidou har tidigare i år synliggjort det hat hon utsatts för under sina radiosändningar och på Internet, och TV3 har lanserat en hel tv-serie som syftar att konfrontera så kallade nättroll. Även Uppdrag granskning belyste fenomenet i avsnittet Män som näthatar kvinnor, där grova påhopp på Internet från så kallade näthatare uppmärksammades. Internet har inneburit en möjlighet för människor att ifrågasätta varandra på ett mer anonymt och opersonligt sätt, vilket kan ha bidragit till en förändring i debattklimatet och den allt mer hätska ton som flera vittnar om. Debatten sker dock på flera olika plan och förutom i allmänheten också förstås bland politiker på olika nivåer. Förekommer den hätska stämningen också bland politiker? Riskerna med en hatfull stämning bland den politiska eliten innefattar bland annat att det kan leda till fler konflikter också bland medborgare. Att se politiker, som antas vara professionella i sitt debatterande, gå till personangrepp, ta avstånd från eller helt enkelt smutskasta sina meningsmotståndare skulle vara problematiskt för debattklimatet. Denna sorts retorik kan nämligen komma att avspeglas bland medborgarna, i takt med att den normaliseras och anses mer acceptabel. Man kan förutsätta att debatten dessutom har en hätskare ton ju mindre inflytande personen som uttrycker sig har, eftersom man har ett mindre opinionsbildande ansvar och därmed riskerar mindre när man använder sig av aggressiva uttalanden. Medborgarna kanske använder detta sätt att argumentera i politiska frågor också bland sina vänner, grannar och arbetskamrater. Att svartmåla sina meningsmotståndare istället för att sakligt jämföra argument riskerar därmed att öka motsättningarna och osämjan, vilket vidare kan komma att leda till en ökad polarisering och fler konflikter i samhället.

Ett gott debattklimat är av vikt även för politikens kvalitet. Om irrelevanta argument används istället för de som faktiskt har betydelse, innebär det att tiden läggs på att smutskasta varandra snarare än att hitta rätt tillvägagångssätt i frågan som diskuteras. Det medför även att man inte får ett lika gott underlag för att kunna fatta rätt beslut. Att en person har ett visst karaktärsdrag behöver inte nödvändigtvis innebära att den personens argument i en viss fråga är mindre värt, men kan trots detta förekomma i debatten. Irrelevanta argument kan alltså leda till negativa konsekvenser så som mindre rationalitet i beslutsfattandet. Att politiska beslut ska vara en produkt av rättvisa och resonliga diskussioner är en tanke som också överensstämmer med det demokratiska ideal som deliberativ teori utgör. Samtalet och diskussionens roll poängteras här och anses innebära ett

legitimt sätt att fatta beslut. De som propagerar för deliberativ demokrati menar att en deliberativ process leder till genuin och rationell konsensus, till följd av att man utvecklar bättre argument. Sakliga och respektfulla argument där alla synvinklar får komma till tals brukar anses vara goda argument inom deliberativ teori, och de innefattar därmed inte smutskastande och personangrepp.

I samband med den högerextrema våg som har växt fram över Europa med en rad framgångsrika högerpopulistiska invandringskritiska partier, så är det inte minst när det gäller invandringsfrågan som den hätska stämningen tenderar att uppstå. Anti-invandringspartier använder sig av vissa gemensamma retoriska grepp, vilka bland annat innefattar att dela upp befolkningen i ”vi” och ”dem”, där invandrare och invandring beskrivs som ett hot och en fara. Metaforer används för att underminera invandrare, och personangrepp används frekvent för att kritisera synvinklar från andra håll (Van der Walk 2003:341). De invandringskritiska partiernas populistiska framtoning gör att de försöker att skilja sig från den övriga politiska eliten genom att vända sig till ”det vanliga” folket. Då konventionella partier genom att ta upp invandringsfrågan legitimerar den så leder det till ytterligare framgång bland de främlingsfientliga partierna, eftersom väljare tolkar det som att invandringen är en betydelsefull fråga som behöver hanteras på ett adekvat sätt (Dahlström & Sundell 2012:359). Sverigedemokraternas politiska närvaro har samtidigt inte självklart tolererats bland de övriga politiska partierna. Efter valet 2014 valde Stefan Löfven att lyfta fram att det var 87 procent som *inte* röstade på Sverigedemokraterna (Expressen, 15 sep 2014). Genom detta skapades det effektivt en in- och ut-grupp, där SD sågs som en politisk kraft som borde begränsas av de övriga partierna och befolkningen. Detta blev ytterligare tydliggjort med hjälp av Decemberöverenskommelsen som samtliga partier deltog i förutom Sverigedemokraterna och Vänsterpartiet, där upprörelsen blev ett sätt att reducera inflytandet av den vågmästarroll som Sverigedemokraterna besitter i riksdagen sedan valet. När två grupper ställs mot varandra på detta sätt leder det till ökade känslor och en förstärkt grupployalitet. Detta kan riskera att leda till en ökad tendens att använda känslomässiga argument så som personangrepp och logiskt svaga argument.

Mot bakgrund av de senaste årens framgång bland anti-invandringspartier och den polarisering och hatfyllda stämning som antyds bland allmänheten så vill jag undersöka om det hårdare debattklimatet har spridit sig in också bland politiker. Jag kommer att använda Sverigedemokraterna som utgångspunkt eftersom invandringsfrågan är ett intensivt fall i frågan och SD är ett parti som tycks väcka känslor på den politiska arenan. Om debattklimatet visar sig ha blivit hätskare så skulle det innebära ett demokratiskt problem, eftersom det kan ha en negativ effekt på den rationalitet vi

förutsätter vid fattande av politiska beslut. Dessutom riskerar det att påverka allmänheten på ett negativt sätt då partiernas representanter fungerar som föredömen för hur argumentation ska hållas. Syftet med denna uppsats är därför att undersöka huruvida närvaron av invandringskritiska partier leder till en förändring av debattklimatet. Detta kommer att mätas genom att jämföra tiden innan Sverigedemokraterna kom in i riksdagen med tiden efter, och se om det numera förekommer fler personangrepp i den svenska debatten. För att undersöka detta måste vi till att börja med lära oss mer om argumentation, något som kommer redovisas tydligare nedan.

2 TEORI

Teoriavsnittet inleds med en överblickande genomgång om argumentationsteorins historia, och främst Aristoteles påverkan. Därefter följer ett avsnitt om den beroende variabeln ad hominem-argumentet, en särskild typ av personangrepp som uppsatsen kommer att fokusera på. Slutligen avslutas teoridelen med ett avsnitt om invandringskritiska partier, vilket inkluderar tre hypoteser som motiveras inför den därpå följande undersökningen.

2.1 Argumentationsteorins grunder

Argumentationsteorins grunder lades under 500- och 600-talet f.Kr i det antika Grekland, i och med studiet av klassisk logik, dialektik och retorik (Van Eemeren et al 1996:29). De grekiska sofisterna började fråga sig om det fanns något som innebar en god argumentation. Deras forskning ledde till ett stort intresse bland allmänheten, eftersom man ansåg det vara av stor vikt att vara duktig på att argumentera. Detta kunde exempelvis vara till hjälp under allmänna möten när man ville försvara sina politiska ståndpunkter, eller under rättsliga dispyter inför domare (Van Eemeren et al 1996:31). Aristoteles bidrog vidare till att kategorisera argument i en rad olika grupper. Det handlade om bland annat *deduktiva* och *induktiva slutledning*ar. I deduktiva slutledningar följer en slutsats nödvändigtvis av en eller flera premisser.

- Premiss: Alla kommuner har ett kommunfullmäktige.
- Premiss: Uddevalla är en kommun.
- Slutsats: Uddevalla har ett kommunfullmäktige.

Alla kommuner kanske inte har ett kommunfullmäktige i alla skeden, om fullmäktige just har avgått exempelvis, men poängen är att om premisserna stämmer, så stämmer slutsatsen (Van Eemeren et al 1996:32).

När det gäller induktiva slutledningar drar man istället sannolika slutsatser utifrån vissa premisser.

- Premiss: Alla krig i historien har inneburit dödligt våld.
- Slutsats: Därför kommer ett krig mot Syrien innebära dödligt våld.

Aristoteles listade även en rad fallasier. Till skillnad från de deduktiva och induktiva slutledningarna, så brukar fallasier inte anses vara korrekta slutledningar. Standarddefinitionen säger att en fallasi innebär ett argument som verkar stämma, men som inte gör det¹ (Van Eemeren et al 1996:21). Aristoteles lista på fallasier kom sedan att byggas på av John Locke i hans ”An Essay Concerning Human Understanding” från 1690. Han anses vara den som introducerade termen *ad hominem*, tillsammans med tre andra ”*ad*-argument”, nämligen *ad verecundiam*, *ad ignorantiam* och *ad iudicium*. Dock uttrycker Locke själv inte att han anser att dessa nödvändigtvis är fallasier, utan mest ytterligare sätt, bland övriga, att övertyga publiken om vederbörandes argument (Van Eemeren et al 1996:63). *Ad hominem*-argumentet kom att bli den mest berömda av dessa fallasier, och här följer ett avsnitt som tar upp de mest centrala varianterna som finns av *ad hominem*-argument.

2.2 Ad hominem-argument

Ett *ad hominem*-argument innebär ett slags personangrepp där man underminerar en persons argument med anledning av den som framför dem. Det blir ett slags relevansfallasi, eftersom karaktären hos den person som framför ett argument inte nödvändigtvis säger något om huruvida argumentet bör godtas (Harris, Hsu & Madsen 2010:314). Det finns en rad olika varianter och undertyper av *ad hominem*-argument, vars beteckningar ofta går in i varandra och kan vara svåra att skilja från varandra. Enligt Waltons klassificeringsschema (1998:261) utgår dock alla ifrån det *generiska ad hominem-argumentet*. Argumentationsschemat är där som följer:

¹ Denna definition kritiseras dock inte sällan, eftersom många allmänt erkända fallasier inte är argument, och eftersom fallasier inte alltid är felaktiga (Van Eemeren et al 1996:21).

- Person X är dålig.²
- Därför bör hens argument inte godtas.

Även om det råder delade meningar när det gäller definitionen av ad hominem-argument, så är den allmänt accepterade uppfattningen enligt Walton (1998) att det finns fem typer av ad hominem-argument. Dessa inkluderar *det direkta ad hominem-argumentet*, *omständighetsargumentet*, *jävighetsargumentet*, *du också-argumentet* och *förgifta brunnen-argumentet* (Walton 1998:2).

Förgifta brunnen-argumentet och du också-argumentet anses ibland vara undertyper till de tre första ad hominem-argumenten och det finns dessutom en rad andra varianter av både dem och de övriga. Dessa olika former av ad hominem-argument utgår från Waltons bok ”Ad Hominem Arguments” från 1998 och beskrivs närmare nedan.

2.2.1 Det direkta ad hominem-argumentet

Den första underkategorin, det direkta ad hominem-argumentet (*ad hominem abusive*), är ett klassiskt personangrepp som kritiserar personens karaktär. Ofta ligger fokus på att ifrågasätta personens trovärdighet och ärlighet (Walton 1998:211).

- Person X är en person av en dålig karaktär.
- Därför bör hens argument inte accepteras.

Det finns vidare fem olika typer av direkta ad hominem-argument, där varje typ fokuserar på olika former av kritik på den angripnes karaktär. Dessa inkluderar kritik gällande (1) att personen inte talar sanning och därmed inte är trovärdig; (2) att personen inte är förnuftig; (3) att personen inte har en realistisk verklighetsuppfattning; (4) att personen inte har förmåga till logiskt tänkande och slutligen (5) att personen har bristfälliga moraliska värderingar (Walton 1998:215). Det finns alltså två kriterier för det direkta ad hominem-argumentet. För det första ska det vara en attack på personens karaktär. För det andra ska attacken på karaktären användas för att kritisera ett visst argument som personen förespråkar. Personens argument ska då förkastas till följd av personens karaktär, istället för genom motargument.

² Viktigt att poängtera att man med ”dålig” inte nödvändigtvis menar moraliskt förkastningsbar, utan snarare att man är olämplig för att delta i diskussionen. De olika vanligen förekommande sätt en person kan vara ”dålig” återfinns mer specificerat i stycket 2.2.1, som rör det direkta ad hominem-argumentet.

2.2.2 Omständighetsargumentet

Den andra underkategorin är omständighetsargumentet (*ad hominem circumstantial*) och rör när man tar upp en persons ageranden eller dess personliga omständigheter och menar att dessa är i konflikt med det argument som personen vidhåller (Walton 1998:117).

- Person X argumenterar för ett visst argument.
- Person X agerar eller har agerat på ett sätt som får det att framstå att hen är personligt kopplad till agerande som står i motsättning till sitt eget argument.
- Därför bör hens argument inte accepteras.

I korta drag handlar det om att kritisera en person som uppfattas säga en sak, men göra en annan. Det finns flera varianter också av omständighetsargumentet, där den mest grundläggande, den *pragmatiska motsägelsen* (pragmatic inconsistency) rör den ovan. I en andra variant, *omständighets-ad hominem* (circumstantial ad hominem) går man ett steg längre och menar att argumentet inte bara ska förkastas, utan även att personen är en hycklare på grund av dessa motsättningar och därför inte bör lyssnas på. Ytterligare en variant, *det motsägelsefulla engagemanget* (inconsistent engagement) sker då en person har engagerat sig i flera förslag som står i motsättning till varandra (Walton 1998:220).

Det finns ytterligare två varianter som rör olika omständigheter som den anklagade personen antas agera i motsats till. Den första gäller *det universella omständighetsargumentet* (universal circumstantial ad hominem). Detta sker när en person argumenterar för ett förslag som ska gälla ”alla”. Den personen har dock själv utfört en handling eller en rad handlingar som får det att framstå att hen är personligt kopplad till motsatsen till förslaget. Därför är det en dålig person, vars argument inte bör godtas.

Den sista varianten av omständighetsargumentet är *gruppomständighetsargumentet* (group circumstantial ad hominem). Här antar man att en person som är medlem i en viss grupp propagerar för att alla i den gruppen ska vara bundna eller engagerade i en viss sak eller ett förslag. Den personen har dock själv utfört en handling eller en rad handlingar som indikerar att hen är kopplad till motsatsen till saken eller förslaget. Därför är det en dålig person, vars argument inte bör godtas.

2.2.3 Jävighetsargumentet

Den tredje underkategorin är jävighetsargumentet (*bias*). Det går att kritisera ett argument för att vara partiskt, utan att för den delen kritisera personen som framför argumentet. Detta är dock inte ett ad hominem-argument. För att detta istället ska råda så ska argumentet kritiseras genom att hävda att det istället alltså är personen som framför argumentet som är partisk (Walton 1998:228).

- Person X, som framför ett visst argument, är jävig.
- Person X jävighet gör att hen inte borde vara del av den dialog som argumentet framförs i.
- Därför bör argumentet inte heller anses lika trovärdigt som ifall jävighet inte skulle ha försiggått.

Viktigt att undersöka när det gäller jävighetsargumentet är att förutom att säkerställa de bevis som finns om att personen är partisk, också ifrågasätta om jävigheten påverkar omdömet i just den givna argumentationen. Jävighetsargumentet blir först ett potentiellt problem när det uppkommer i de fall då man egentligen ska ha en kritisk och nyanserad diskussion där argumenten betraktas på sina egna meriter (Walton 1998:229).

Skuld genom sammankoppling-argumentet

En annan typ av argument är den som innebär skuld genom sammankoppling (*guilt by association*). Här bedöms den argumenterande personens argument också med hänsyn till vänner, släktingar eller någon annan grupp som hen associeras till och som anses agera eller ha agerat på ett tvivelaktigt sätt (Walton 1998:20).

- Person X är medlem i eller associeras med grupp G, som bör förkastas moraliskt.
- Därför är Person X en dålig person.
- Därför bör Person X:s argument inte godtas.

En speciell typ av skuld genom sammankoppling, är ad Hitlerum-argumentet, som också ibland betecknas som ett direkt ad hominem-argument (Harris, Hsu & Madsen 2010:314). I dessa fall är det Hitler som man associeras till. Det skapar dock problematik när det gäller olika faktum som att Hitler exempelvis gillade djur, var vegetarian och konstintresserad. Enligt argumentationen bör konst, djur och vegetarianism således förkastas som något dåligt. Det blir därmed svårt att använda

sig av det argumentet i alla frågor, men det brukar däremot anses mer befogat att förkasta Hitlers åsikter när det gäller andra områden, så som mänskliga rättigheter (Harris, Hsu & Madsen 2010:312). Om en person med liknande moraliska värderingar som Hitler tycker att en viss handling är moraliskt riktig så bör man således ha mindre förtroende för den individen, eftersom Hitlers moraliska värderingar allmänt anses vara uppenbart dåliga (Harris, Hsu & Madsen 2010:315).

2.2.4 Förgifta brunnen-argumentet

Förgifta brunnen-argumentet (*poisoning the well*) har också att göra med jävighet men tar det hela ett steg längre då man inte bara menar att personens argument i frågan inte håller, utan att det även gäller personens alla kommande argument i diskussionen. Man menar då att personen har en slags fast partiskhet och att hen därför alltid kommer att framhålla en viss infallsvinkel, istället för att vara öppen för båda sidors argument (Walton 1998:230).

- För varje argument person X för fram i dialog D, så är person X partisk.
- Person X jävighet gör att hen inte kan delta på ett ärligt sätt i dialog D, som argumenten är del av.
- Därför är Person X en dålig person.
- Därför bör hens argument inte godtas.

Detta argument blir mer långtgående än jävighetsargumentet eftersom man här fördömer samtliga argument som kan tänkas komma från personen ifråga inom det diskussionsområde som dialogen är del av. Ofta kritiserar man då personens trovärdighet i en viss fråga till följd av en egenskap som personen har svårt att ändra på, t.ex. kön eller bakgrund. Tanken är att i en kritisk diskussion inte bara ställa granskande frågor till sin motståndare, utan också att man ska kunna ta del av kritik gentemot en själv, genom att temporärt bortse från sina personliga engagemang eller åtaganden och istället bedöma kritiken ur ett opartiskt perspektiv (Walton 1998:231).

En vidare variant är då man ”förgiftar brunnen” för en person genom dess påstådda gruppstillhörighet (*poisoning the well by alleging group bias*), där gruppen vidare anses vara partisk och ha ett specialintresse som exklusivt trycker för sin synvinkel. Personen som är medlem i gruppen antas då inte kunna delta i en öppen kritisk diskussion, och alla dennes argument förkastas

därmed (Walton 1998:239). Detta argument kan också associeras med skuld genom sammankoppling-argumentet och jävighetsargumentet.

2.2.5 Du också-argumentet

När det gäller den sista underkategorin till ad hominem-argumentet, du också-argumentet (*tu quoque*), så besvarar en person kritik mot sig själv inte genom att ifrågasätta den eller bemöta den med ett argument, utan genom att belysa att personen som framför kritiken inte är bättre själv. I princip blir det alltså två ad hominem-argument i följd, från båda håll (Walton 1998:235).

- Person X: Du är en dålig person, därför bör ditt argument förkastas.
- Person Y: Du är lika dålig, och därför bör ditt ad hominem-argument mot mig inte accepteras.

Två fel-argumentet

Två fel-argumentet (*two wrongs fallacy*) definieras som ett argument som försöker rättfärdiga det som anses fel genom att belysa andra tillfällen med samma eller liknande ageranden (Walton 1998:19). Det påminner således en del om du också-argumentet ovan.

- Person X: Du har utfört en moraliskt förkastlig handling.
- Person Y: Du är lika dålig, för du har också utfört en moraliskt förkastlig handling (här citeras ofta en annan typ av handling som Person X har utfört, som är jämförbar med Person Y:s handling i egenskap av att vara lika klandervärd). Därför är du en dålig person, och ditt argument mot mig ska inte anses vara något värt.

Uteslutningsargumentet

Uteslutningsargumentet (*the situationally disqualifying subtype*) ses som en annorlunda variant som inte går exakt in under någon specifik undertyp av ad hominem-argumenten. Det brukar nämligen kunna betecknas lite olika beroende på hur argumentet ser ut. Det går ut på att man kritiserar en persons argument som ogiltigt, eftersom personen i fråga inte påverkas av förslaget i argumentet (Walton 1998:241).

- Person X förespråkar ett argument i en viss dialog.

- Person X har vissa egenskaper i sin personliga situation som gör det olämpligt att delta i dialogen.
- Därför är Person X en dålig person.
- Därför bör hans argument inte godtas.

2.2.6 Är ad hominem-argument nödvändigtvis en fallasi?

Ofta anses olika ad hominem-argument vara olika allvarliga. En studie som gjorts av Van Eemeren, Garssen och Meuffels från 2012 visar att det direkta ad hominem-argumentet anses vara mest orimligt, följt av omständighetsargumentet, medan du också-argumentet tenderar att anses mer godtagbart (2012:360). Det finns också personer som inte är så övertygade om ad hominem-argumentens felaktighet. Som tidigare nämnts menade John Locke inte att ad hominem-argument nödvändigtvis är en fallasi och per definition ett oriktigt sätt att argumentera. Han menade istället att det har att göra med relevansen i slutsatserna som dras från ad hominem-angreppet, snarare än i angreppet själv (Cragan & Cutbirth 1984:228).

Det finns också fler som ifrågasätter det annars gängse antagandet att ad hominem-argument är olämpliga sätt att argumentera. Vid val av politiska representanter brukar man titta på vem som är den mest lämpliga kandidaten för befattningen. Cragan och Cutbirth menar att en kandidats misstag eller karaktärsdrag skulle kunna leda till stora reservationer vad gäller dennes ledarskapsförmåga. Ad hominem-argument syftar att ifrågasätta personers lämplighet för en viss post, vilket inte nödvändigtvis är en dålig sak (Cragan & Cutbirth 1984:230). Detta kan också knytas till idéer om politisk representation och den så kallade närvarons politik (Phillips 2000). Där menas att vissa personer med specifika egenskaper fattar en annorlunda slags beslut. Alternativet är att utnämna kandidater som säger sig representera alla på ett rättvist sätt, men många poängterar ändå vikten av närvarons politik. Där är tanken att alla grupper representeras av personer som liknar dem själva snarare än att dessa personer ständigt argumenterar för samma sak som en själv förespråkar. Det flyttar alltså också fokus från sakpolitiken och de faktiska argumenten som används, till personerna ifråga och tanken om rätt person på rätt plats.

Cragan och Cutbirth menar att det finns tillfällen när ad hominem-argument kan anses legitima, och föreslår tre kriterier för när det skulle ske - när argumentet är (1) logiskt relevant; (2) stöds av fakta; och (3) skickligt/konstnärligt utformat (Cragan & Cutbirth 1984:230). Med det sista kriteriet menas

att ad hominem-argumentet utformas på ett sätt så att de som hör argumentet gör kopplingar mellan personens tveksamma karaktärsdrag och dess möjliga framtida agerande som utnämnd kandidat.

De Wijze anser också att ad hominem-argument ofta kan vara ett rimligt sätt att hantera komplexa frågor. Då beslutsfattande inte sällan sker under förutsättningar som inkluderar kunskapsbrist, kontrovers och tidsbrist så kan det anses vara ett befogat tillvägagångssätt att undersöka karaktären hos den som framför argumentet och de omständigheter som råder (De Wijze 2003:35). Medan standarduppfattningen när det gäller ad hominem-argumentet är att personliga omständigheter alltid är irrelevanta så menar De Wijze att så bara är fallet när man kan få reda på exakt vad sanningen innebär och således kontrollera. När man inte har möjlighet att få kunskap om all fakta, så som fallet ofta är i komplexa frågor, anser De Wijze istället att användandet av ad hominem är berättigat när man ska bestämma sig för vems omdöme man ska lita på (De Wijze 2003:42). Tanken är att man kan utvärdera en persons förstånd och kompetens med hänsyn till deras tidigare handlingar, deras motiv bakom handlingar och deras allmänna välvilja. Personer som tidigare uppfattats ha haft ett sunt förnuft antas fortsätta i samma hjulspår. Med det sagt menar De Wijze inte att ad hominem-argument aldrig är felaktiga, utan att de enbart ska anses vara fallasier när angreppen är irrelevanta för diskussionen ifråga (De Wijze 2012:45).

Mot bakgrund av detta finns det dock oftast bättre sätt att argumentera än att använda ad hominem-argument. Även om ad hominem-argument ibland kan berättigas, exempelvis när det gäller en politikers lämplighet för ett uppdrag eller i vittnesutsagor som inte kan kontrolleras, så tenderar effekten av ad hominem-argument generellt att vara negativ. Olika sorters ad hominem-argument brukar också anses olika rimliga, men i den här undersökningen kommer de olika typerna av ad hominem-argument inte att differentieras. Även om vissa ad hominem-argument kan anses vara mer motiverade än andra, så tenderar det generellt att vara bättre att angripa ståndpunkterna i frågan snarare än personens karaktär.

2.3 Anti-invandringspartier

Under de senaste åren har en rad högerpopulistiska anti-invandringspartier³ etablerat sig i västvärldens parlament och även i några regeringar. Detta har ökat oron på många håll, då detta inte

³ Även om högerpopulistiska partier inte nödvändigtvis förespråkar restriktiv invandring, och anti-invandringspartier inte nödvändigtvis är högerpopulistiska kommer jag härnäst omväxlande använda mig av båda beteckningarna, samt ”extremhögerpartier” och ”invandringskritiska partier” och syfta på samma sak.

sällan misstänks bidra till mer främlingsfientlighet och en ökad polarisering i samhället. I en mer globaliserad värld med en ökad migration, inte minst i form av flyktingströmmar från krigsdrabbade områden, befaras en sådan polarisering leda till mer hot, hat och segregation i samhället. Uppsatsen syftar att undersöka om närvaron av invandringskritiska partier förändrar debattklimatet. Ett sätt att undersöka det är genom att se hur många ad hominem-argument som används i debatten, vem det är som använder dem och vem de riktas till. Resultatet kan leda till tre tänkbara utfall, som utgör mina tre hypoteser. Om ingen av dessa visar sig stämma innebär det att hypoteserna falsifieras.

Hypoteserna kommer att presenteras och motiveras mer ingående nedan.

Det finns ett visst retoriskt ramverk som högerpopulistiska partier generellt brukar dela, menar Auers och Kasekamp (2013:240). Dessa inkluderar generellt tre huvudsakliga komponenter - nativism, auktoritarism och populism. Nativismen har att göra med att en stat ska överensstämja med den titulära nationen. Främlingsfientlighet och nationalism är delar i nativismen. De som inte tillhör den inhemska befolkningen betraktas vara ett hot mot nationen, och den inhemska befolkningen anses vara berättigade fördelar gentemot övriga för att kunna säkerställa dess existens. Diskursen brukar inte präglas av rasism, utan man uttrycker sig som att olika etniciteter är likvärdiga, men icke-kompatibla (Auers & Kasekamp 2013:240). Auktoritarism involverar att man tror på en stark statsmakt och ett stort fokus på uppehållandet av lag och ordning. Slutligen har populism att göra med att de högerpopulistiska partierna vill skilja sig från den ”korrupta eliten” och menar att de företräder ”det vanliga folket” (Auers & Kasekamp 2013:244). Detta tenderar att förstärkas när andra partier ibland inledningsvis väljer att tala *om* det invandringskritiska partiet, istället för *med* det, såsom fallet var med Sverigedemokraterna (Hellström, Nilsson & Stoltz 2012:201). Detta riskerar att leda till en ökad polarisering, där skiljelinjerna mellan de konventionella partierna och de invandringskritiska partierna blir allt större.

Van der Walk undersöker i en artikel från 2003 hur retoriken ser ut hos de franska höger-mittenpartierna UDF (Unionen för fransk demokrati) och RPR (Samling för Republik),⁴ med hänsyn till det högerextrema partiet Front Nationals framgångar i Frankrike. Frankrike har i och med Front National haft en inflytelserik högerextrem kraft under en lång tid; en längre tid än vad de flesta andra västländer haft invandringskritiska partier aktuella inom den politiska sfären. När ett anti-invandringsparti går framåt i väljarstöd tenderar andra partier att kopiera deras retorik. Etablerade

⁴ UDF och RPR har ofta agerat koalitionspartner till varandra, innan de löstes upp i andra partier 2007 respektive 2002.

partier förflyttar sig då högerut på den politiska skalan och de börjar också dra åt en mer restriktiv invandringspolitik (Van Spanje 2010:564). Detta är anledningen till att jag anser att det är rimligt att jämföra de resultat Van der Walk hittar om hur UDF/RPR uttalar sig, och se dem som motsvarande de anti-invandringspartiernas retorik, om än möjligen mer återhållsam. Van der Walk skriver också själv att dessa partier fokuserar mer på att underminera de vänsterorienterade partierna än extremhögern (2003:311).

Van der Walk finner nämligen att retoriska grepp som annars ofta återfinns hos mer högerextrema partier också hittas hos UDF/RPR. Metaforer används som tenderar att underminera invandring och invandrare genom att beskriva dem som ett hot och en fara för den franska civilisationen (Van der Walk 2003:311). Det är vanligt att dela upp befolkningen i ”vi” och ”dem”, där presentationen av ”dem”, som i det här fallet är invandrarna, ständigt är negativt framställd. Samtidigt uppges den egna nationen som upphöjd och den positiva självpresentationen är ofta påtaglig. Van der Walk tar också upp ad hominem-argument och andra fallasier som de högerorienterade partierna uppges använda frekvent för att underminera förslag från andra håll, och då i synnerhet från partierna på vänsterkanten (Van der Walk 2003:341). Han menar att ad hominem-argumenten används som en politisk strategi för att ifrågasätta vänsterns motiv i deras förslag gällande invandringsfrågor. Högerpartierna vill också sänka de vänsterorienterade partiernas trovärdighet genom att kalla dem inkonsekventa vad gäller deras nuvarande ståndpunkter och auktoriteter och riksdagsledamöters tidigare ageranden (Van der Walk 2003:328). Även om det i just den här undersökningen främst har rört sig om högerpartier som varit i närheten av mitten på vänster-högerekalan, så är orsaken till att de agerar på det här sättet ett högerextremt parti, Front National. Om inte de hade funnits, så hade heller inte UDF/RPR använt sig av denna slags retorik. Det högerextrema partiet är alltså källan till den här sortens retorik, som inkluderar ad hominem-argument, vilket är en del av deras politiska strategi. Detta leder fram till den första hypotesen:

Hypotes 1: Andelen ad hominem-argument ökar över tid till följd av de invandringskritiska partiernas benägenhet att använda dem.

En annan möjlighet är om det visar sig vara de konventionella partierna som i större utsträckning använder sig av ad hominem-argument gentemot anti-invandringspartierna. Medan Sverigedemokraterna använder sig av ett ”vi-och-dem”-språk gentemot invandrarna, kan man med bakgrund av den senaste tidens politiska utveckling se att de övriga partierna ofta på ett

motsvarande sätt använder ”vi” och ”dem” men att ”dem” då syftar på Sverigedemokraterna. ”Vi”, eller in-gruppen, blir de politiska partier som inte är sverigedemokrater och som inte anses ha lika kontroversiella åsikter. ”Dem”, eller ut-gruppen, tar man avstånd från genom att inte låta dem delta på samma sätt. Exempelvis valde in-gruppen i det här fallet alltså att inledningsvis tala *om* Sverigedemokraterna istället för *med* dem, och vissa talade om dem som några slags ”politiska clowner” (Hellström, Nilsson & Stoltz 2012:201).

Grupper organiseras vanligen för att möta mänskliga behov som exempelvis kan vara ekonomiska, sociokulturella och politiska. De ger individer en känsla av säkerhet, tillhörande och prestige (Druckman 1994:44). Grupptillhörighet leder till att personerna favoriserar sin egen grupp och ser andra grupper som sämre eller mindre värda i jämförelse (Druckman 1994:48). Efter valet 2014 blev många av röstarna besvikna till följd av Sverigedemokraternas framgång, men statsminister Stefan Löfven valde under sitt tal på valnatten att fokusera på att det var 87 procent som *inte* röstade på SD. Detta spann också vidare i sociala medier under tiden därefter, och gruppen som alltså inte röstade på SD (in-gruppen i detta fall) blev således tydligare och mer mobiliserad.

När man har två grupper som ställs mot varandra brukar grupployaliteten bindas närmare varandra, och känslorna öka. En grupp som har en viss attityd vad gäller en specifik fråga tenderar också att röra sig i ett mer extremt håll i samma riktning som ens tendenser var innan man började diskutera frågan (Sunstein 2002:176). Att ansluta sig till en grupp innebär alltså att personer i gruppen kollektivt ofta blir allt mer benägna att följa gruppens åsikter, vilka också förstärks. I det här fallet kan man säga att de som tillhör gruppen Sverigedemokrater får starkare invandringskritiska åsikter, medan den grupp som inte tillhör Sverigedemokraterna känner en större motvilja mot de som har starkt invandringskritiska åsikter. Detta innebär att åsikterna och grupperna polariseras. En polariserad väljarskara där både de känslomässiga banden inom gruppen är starka och där motsättningarna gentemot den andra gruppen är tydliga, innebär en ökad risk för användandet av känslomässiga argument. Ad hominem-argument är ett argument som vädjar till känslorna, och det tenderar att leda till en personifiering av dialogen. Därför resulterar användandet av ad hominem-argument både i ett mer intensivt personligt deltagande i debatten och i en förhöjning av känslorna (Walton 1992:192). Walton poängterar att argumentet är svårt att motstå att använda och svårt att försvara sig mot effektivt. Dessutom tenderar det ofta att leda till en personlig tvist (Walton 1992:3).

En ytterligare anledning till att känslor väcks i debatten är när frågan rör kontroversiella ämnen. Det handlar ofta om ämnen som människors lika värde och rättigheter. I fallet Sverigedemokraterna har kontroversen rört deras bakgrund och föregivna kopplingar till nazism och fascism. Flera av grundarna och medlemmarna har bakgrund i nationalistiska och rasistiska rörelser (DN, 26 april 2011). Deras tid i riksdagen har också präglats av en rad skandaler av olika slag, inte minst den så kallade järnrörsskandalen där tre SD-toppar hamnade i konflikt med en kvinna, en berusad man och komikern Soran Ismail (DN, 5 sept 2014). Personer som kopplas till partiet brukar ofta också citeras användandes nedsättande ord för invandrare och kvinnor, vilket också skedde under järnrörsskandalen som filmades och lades ut på internet. Att använda sig av nedsättande ord gällande andra grupper av människor är en indikator på att man har en problematisk syn på dessa. Att inte behandla andra med respekt är helt enkelt ett handlings sätt som inte anses rätt och riktigt av de flesta och som därför väcker känslor hos andra. Då känslorna är många är det större risk att använda sig av känslomässiga argument, såsom ad hominem-argument. Denna bakgrund leder fram till den andra hypotesen:

Hypotes 2: Andelen ad hominem-argument ökar över tid till följd av att de konventionella partierna tenderar att använda ad hominem-argument mot de invandringskritiska partierna.

En tredje möjlighet är förstås en kombination av de båda hypoteserna, som gör att båda dessa kausala mekanismer stämmer och att de invandringskritiska och de konventionella partierna använder sig av ad hominem-argument mot varandra.

Hypotes 3: Andelen ad hominem-argument ökar över tid på grund av både de konventionella partierna och de invandringskritiska partiernas benägenhet att använda dem.

För att undersöka dessa hypoteser behöver studiens design, analysverktyg och kriterier för slutsatsdragning beaktas. Dessa metodologiska överväganden kommer att beskrivas närmast.

3 METOD

3.1 Design

För att undersöka den eventuella förändringen i antalet ad hominem-argument som används i debatten sedan Sverigedemokraterna kom in i riksdagen använder jag mig av riksdagens partiledardebatter. Det sker tre sådana per år och jag har gått igenom fyra av dessa, räknat antalet ad hominem-argument som förekommer och noterat vem som använder dem och vem de riktas mot. Eftersom debatterna inte är lika långa, och eftersom argumenten i sig kan vara av olika längd så är det bättre att undersöka andelen ad hominem-argument snarare än antalet. Det gör det också mer generaliserbart eftersom det blir jämförbart över tid och rum i större utsträckning, inför kommande undersökningar i samma ämne. Därför har jag räknat och jämfört andelen ad hominem-argument som används i de fyra olika partiledardebatterna, genom att också identifiera varje slutledning och således fått fram ett procentantal ad hominem-argument.

Jag har undersökt de partiledardebatter som skedde i riksdagen under våren 2010, hösten 2010, våren 2014 och hösten 2014. Sverigedemokraterna kom in i riksdagen i september 2010, och deltar därmed först i den andra debatten. Genom att inkludera den debatt som tog plats precis innan går det att jämföra den effekt som skett till följd av deras närvaro utan att den övriga kontexten nödvändigtvis förändras alltför mycket. Då man sedan jämför också med våren 2014 och hösten 2014, kan man se vad som skett över tid vad gäller frekvensen av ad hominem-argument. Det kan exempelvis hända att ett ännu större inflytande från Sverigedemokraterna leder till ökade känslor och därmed en högre andel ad hominem-argument från övriga partier, eller att Sverigedemokraterna själva varit mer benägna att använda ad hominem-argument som del av sin retoriska strategi i samband med att de växt. Dessa två valda årtal blir vidare jämförbara eftersom både 2010 och 2014 var valår, även om debatten i juni 2014 möjligen kan förväntas vara mer intensiv än vanligt till följd av att Europaparlamentsvalet just tagit plats. Eftersom Fredrik Reinfeldt i början av partiledardebatten från hösten 2014 avtackas av de andra partiledarna, ett moment som inte ingår på ett motsvarande sätt i de andra partiledardebatterna och som inte är del av den vanliga argumentationen, så bortser jag från den delen av debatten. Vidare medverkar varken han eller någon annan företrädare för Moderaterna i den resterande delen av debatten. Möjligtvis kan detta påverka något, men den totala hätskheten i debatten förutsätts ändå kunna påvisas utan en moderatföreträdare närvaro. Detta i synnerhet eftersom studien främst ämnar att undersöka

förekomsten av ad hominem-argument bland Sverigedemokraterna kontra övriga partier, och alltså inte specifikt Moderaterna.

Tv-sända debatter vore det självklara alternativet till riksdagsdebatter, eftersom man här får en tydligare koppling mellan partiledarna och allmänheten⁵. Påverkan på allmänheten kan alltså förutsättas vara större i de tv-sända partiledardebatterna. Anledningen till att jag inte kommer undersöka tv-debatter är att det kan förekomma olika ämnen i olika debatter där som eventuellt genererar olika mängder ad hominem-argument. Riksdagens debatter är mer jämförbara. Här har varje partiledare ett huvudanförande som får pågå i max tio minuter. Därefter följer replikskiften där partiledarna under sitt första har två minuter till sitt förfogande och under det andra har en minut på sig. Här kan man argumentera i olika ämnen som man väljer att styra in det på, snarare än att programledarna uppger ämnena. Därför kommer undersökningen inte heller att särskilja på olika debattområden. Även om tv-debatter förutsätts kunna påverka allmänheten mer så gör också riksdagsdebatterna det i viss utsträckning. Det kan ses som ett förhållandevis svårt test för hypoteserna. Riksdagsdebatter är troligtvis en mer disciplinerad form av forum än många andra, och om ad hominem-argument förekommer här finns anledning att tro att de förekommer i ännu större utsträckning också i andra sammanhang.

3.2 Analysverktyg

I undersökningen kommer jag att försöka identifiera ad hominem-argument utifrån Waltons definitioner, som är tydligt specificerade i teori-avsnittet. Dessa kommer dock inte att placeras i de olika underkategorier som finns, eftersom ett och samma argument ofta kan sorteras in under flera olika varianter. Detta är tänkt att vara en kvantitativ undersökning, snarare än en kvalitativ och jag kommer därför fokusera på hur många gånger de förekommer, istället för exakt hur varje argument är formulerat.

När det gäller ad hominem-argument som används bland politiska representanter, snarare än ad hominem-argument i allmänhet, handlar det ofta om att underminera sina meningsmotståndare och ifrågasätta deras lämplighet som politisk representant. Därför förväntar jag mig att ad hominem-argument inte bara används som ett slags irrelevant svar på någon annans argument, utan att de används allmänt för att ifrågasätta en viss persons placering på en viss post. För att det ska betraktas

⁵ Riksdagens partiledardebatter sänds förvisso också på tv, men har inte lika stor spridning som de medietillvända partiledardebatterna så som t.ex. SVT:s slutdebatter inför valen.

som ett ad hominem-argument i den här uppsatsen krävs det att man använder ad hominem-argumentet utan att kritisera det sakpolitiska som diskuteras, alternativt att man förutom att kritisera det sakpolitiska också använder ett ad hominem-argument. I det senare fallet kommer jag räkna det som en vanlig slutledning och ett ad hominem-argument, medan det förra fallet räknas som ett ad hominem-argument enbart.

Sättet att identifiera ett ad hominem-argument är utmaningen i min uppsats, och jag kommer att vara uppmärksam när man riktar sig till en viss person genom att nämna dennes namn eller genom att tala direkt till personen ifråga. Så fort en persons argument kritiseras genom att ifrågasätta personens karaktär på följande grunder kommer det att klassificeras som ett ad hominem-argument: kritik av personens trovärdighet, realistiska förankring, logik, förnuft eller moraliska värderingar. Detta utifrån Waltons beskrivning av det direkta ad hominem-argumentet, också preciserat i stycke 2.2.1. Vidare kommer jag att notera om man lyfter och ifrågasätter en persons kopplingar till tidigare händelser och till andra grupper och därmed antyder att den person är jävig (jävighetsargumentet, förgifta brunnen-argumentet), motsägelsefull (omständighetsargumentet) eller sammankopplad till något negativt (skuld genom sammankoppling). Jag kommer också notera om ett ad hominem-argument bemöts med ett annat (du också-argumentet, två fel-argumentet) eller om en person kritiseras för att vara olämplig att delta i diskussionen till följd av att hen inte påverkas av konsekvenserna av beslutet som ska fattas (situationen utesluter-argumentet). Vissa menar att fler undertyper finns och andra anser att färre ska räknas in. Anledningen till att jag har valt just dessa är att jag utgår från Walton (1998). Här specificeras just dessa undertyper och eftersom jag bedömer Walton vara en väl ansedd forskare inom området finner jag det rimligt att utgå från hans urval av undertyper och dess definitioner.

När jag ska identifiera en slutledning kommer jag att utgå från hur det vanligen är uppbyggt, genom en rad premisser och en därpå följande slutsats. Slutsatsen påbörjas med exempelvis ett ”därför” eller ”således”, eller skulle kunna bytas ut mot ett ”till följd av detta anser jag att...”. Eftersom jag kommer att undersöka språk som framförs är det naturligt att det inte går att ha en specifik mall som enkelt fångar in alla slutledningar och ad hominem-argument, eftersom ett argument kan framföras på många olika sätt. Ibland blir det nödvändigt att lägga till implicita premisser eller rekonstruera argument genom att skriva om dem, så länge det överensstämmer med vad personen försöker säga. Eftersom syftet här inte är att göra en argumentationsanalys av slutledningarna och undersöka deras giltighet, utan att istället främst identifiera dem för att räkna dem blir det ett enklare uppdrag. Det

viktigaste i det här fallet är att jag är konsekvent i mitt bedömande av slutledningar och ad hominem-argument, eftersom jag främst är intresserad av skillnaden över tid. För att ändå göra tillvägagångssättet så transparent som möjligt kommer jag i resultatdelen att ta upp flera exempel på ad hominem-argument, för att understryka exakt hur undersökningen gått till och hur jag har resonerat. I resultatdelen kommer åtminstone en av varje typ av ad hominem-argument som jag kunnat urskilja att redovisas genom citat, för att således tydliggöra och exemplifiera de olika sätt ett ad hominem-argument kan se ut på i praktiken. Citaten kommer väljas ut i egenskap av att man kan se deras tillhörande i de olika undertyperna och att de återfinns vid olika tillfällen, och alltså inte alla under samma debatt. För att visa fall av vad som *inte* betraktats som ad hominem-argument i undersökningen följer här några exempel:

Jag skulle vilja påstå att er politik, Jimmie Åkesson, bygger på ett antal lögnar.

Även om man här kan argumentera för att Mona Sahlin i det här fallet från partiledardebatten under hösten 2010 försöker att attackera Jimmie Åkessons trovärdighet, så attackerar hon här Sverigedemokraternas politik, snarare än Jimmie Åkesson som person. Ett ad hominem-argument kommer bara att betraktas som ett sådant när det är riktat till en enskild person snarare än ett helt parti.

Ett annat fall som inte kommer betecknas som ett ad hominem-argument är då Jimmie Åkesson ifrågasätter att Stefan Löfven efter valet 2014 inte kommer att samarbeta med Sverigedemokraterna, och Löfven då som del av sin argumentation om Sverigedemokraternas människosyn svarar följande:

Du, Jimmie Åkesson, har pekat ut muslimer i Sverige som vårt största utländska hot sedan andra världskriget.

Även om detta vid en snabb anblick kan anses vara ett direkt ad hominem-argument där man ifrågasätter någons moraliska värderingar, är detta del av svaret på en fråga om varför ett samarbete inte är möjligt, och det har därmed inte betraktats som ett irrelevant argument.

3.3 Kriterier för slutsatsdragning

De tre hypoteserna syftar till att beskriva vem det är som använder sig av flest ad hominem-argument i de respektive grupperna. Om andelen ad hominem-argument inte ökar i någon av grupperna så innebär det att hypoteserna falsifieras. Om det visar sig finnas en stor skillnad grupperna emellan under 2010, men en liten effekt 2014 så falsifieras hypoteserna eftersom det är den nuvarande debatten och vad som skett över tid som är av störst intresse.

Då jag både kommer se vem som använder sig av argumenten och vem de riktas till, kommer det vara det som styr hypotesernas giltighet. Om det visar sig att Sverigedemokraternas Jimmie Åkesson använder sig av fler ad hominem-argument mot andra ses det som att hypotes 1 stämmer. Om de övriga partierna använder sig av tydligt fler ad hominem-argument mot Jimmie Åkesson än mot andra, får det ses som att hypotes 2 stämmer. Hypotes 3 kommer att anses stämma om Jimmie Åkesson både använder sig av och tar emot fler ad hominem-argument än övriga partiledare. Uppsatsens primära syfte är att undersöka om debattklimatet har blivit mer hästskt i samband med Sverigedemokraternas inträde i riksdagen. Det kan hända att en av grupperna tenderar att använda fler ad hominem-argument än den andra, utan att det nödvändigtvis betyder att den totala andelen ad hominem-argument förändras. Det skulle innebära att debattklimatet inte blir mer hästskt totalt sett med hänsyn till den här operationaliseringen och skulle därmed medföra falsifierade hypoteser. Debattklimatet skulle dock i så fall kunna betecknas som mer polariserat, eftersom Jimmie Åkesson tar emot eller använder sig av ett förhållandevis större antal ad hominem-argument än övriga partiets representanter.

Eftersom det är fyra partiledardebatter som jag kommer att undersöka så finns det en möjlighet att ad hominem-argumenten har ökat mellan två av dem men sen minskat igen, eller avstannat. För att hypoteserna ska stämma förväntar jag mig att andelen ad hominem-argument ska gå i en stadig kurva uppåt. Om andelen ad hominem-argument skulle öka från den första till den tredje debatten men sedan gått nedåt igen i den senaste debatten som tog plats under hösten 2014, skulle det också betraktas som ett stöd för hypotesen. Detta eftersom det skulle innebära att den senaste utvecklingen i så fall är nedåtgående, men att Sverigedemokraternas närvaro i riksdagen ändå påverkat andelen ad hominem-argument. Då det också finns en möjlighet att en större andel ad hominem-argument tenderar att användas i olika skeden av valåret, blir det dock viktigt att också ta hänsyn till huruvida det är en vår- eller höstdebatt som beaktas. Kanske visar det sig att exempelvis vårdebatterna

konsekvent innehåller en större andel ad hominem-argument än höstdebatterna, men att trenden ändå visar att andelen ad hominem-argument ökar från 2010 till 2014. Trots att det då inte skulle innebära en stadig kurva uppåt kommer detta givetvis tas i beaktning, men det viktigaste som jag kommer att fokusera på är vad som hände mellan våren 2010 och hösten 2010. Detta eftersom jag då kan jämföra den eventuella skillnaden som sker till följd av Sverigedemokraternas närvaro och därmed isolera detta som förklaringsfaktor, utan att andra variabler förväntas kunna påverka resultatet i alltför hög utsträckning.

4 RESULTAT

Efter att ha undersökt de fyra partiledardebatterna finns en rad olika konstateranden att göra. Då det blir mest rimligt att jämföra vårdebatterna med varandra och höstdebatterna med varandra så kan man se att det inte är någon nämnvärd skillnad i det totala antalet ad hominem-argument mellan åren 2010 och 2014, bara en liten minskning över tid. I partiledardebatten under våren 2010 var andelen ad hominem-argument av den totala mängden argument 12,9 procent, vilket sedan sjönk till 11,4 procent under våren 2014. Vad gäller höstdebatterna sjönk siffran också här, från 15,4 procent under hösten 2010 till 14,9 procent under hösten 2014. Även om debattklimatet i riksdagens partiledardebatter därmed inte kan anses vara hätskare, vad gäller andelen ad hominem-argument, så kan man däremot se att Jimmie Åkesson under samtliga tre debatter han deltagit i, varit den som använt flest ad hominem-argument mot andra. Detta var i synnerhet tydligt under den sista debatten från hösten 2014, då han stod för 9 av 21 ad hominem-argument. Andelen ad hominem-argument som Jimmie Åkesson använt blev högre för varje debatt han medverkade i. I höstdebatten 2010 stod han för 27,3 procent av ad hominem-argumenten, i vårdebatten 2014 för 31,6 procent och i höstdebatten 2014 stod han alltså för hela 42,9 procent av dem. Det var också tydligt i just höstdebatten 2014 att den nya statsministern fick ta emot mycket kritik och ifrågasättanden. 11 av 21 ad hominem-argument var nämligen riktade mot Stefan Löfven. I övrigt var det överlag relativt jämn kritik mot de olika partiledarna, även om de 8 ad hominem-argumenten mot Lars Ohly under höstdebatten 2010 utmärker sig i statistiken. Ad hominem-argumenten som används mot Jimmie Åkesson är däremot inte nämnvärt fler än de som riktas mot andra.

DEBATT 1: Vår 2010	Slutledningar	Använda AH	Mottagna AH
Fredrik Reinfeldt (M)	16	4 (1 mot MW, 3 mot MS)	3
Mona Sahlin (S)	18	5 (2 mot FR, 2 mot MO, 1 mot JB)	4
Lars Ohly (V)	16	2 (mot FR & GH)	2
Maria Wetterstrand	20		0
Maud Olofsson (C)	11	3 (1 mot LO, 2 mot MW)	2
Jan Björklund (FP)	14	2 (mot MS & LO)	1
Göran Hägglund (KD)	13		0
TOTALT:	108	16 (12,9%)	16
DEBATT 2: Höst 2010	Slutledningar	Använda AH	Mottagna AH
Mona Sahlin (S)	22	2 (mot JÅ)	3
Fredrik Reinfeldt (M)	19	1 (mot LO)	1
Jan Björklund (FP)	15	2 (mot LO)	4
Maud Olofsson (C)	14	2 (mot MS)	0
Jimmie Åkesson (SD)	18	6 (1 mot MS, 4 mot LO, 1 mot GH)	4
Lars Ohly (V)	14	5 (1 mot PE, 3 mot JB, 1 mot FR)	8
Göran Hägglund (KD)	7		0
Peter Eriksson (MP)	12	4 (2 mot JÅ, 1 mot LO, 1 mot JB)	1
TOTALT	121	22 (15,4%)	22
DEBATT 3: Vår 2014	Slutledningar	Använda AH	Mottagna AH
Fredrik Reinfeldt (M)	19	2 (mot MD & GF)	2
Mikael Damberg (S)	19	2 (mot FR & AL)	2
Gustav Fridolin (MP)	24	2 (mot GH & JÅ)	4
Jimmie Åkesson (SD)	17	6 (1 mot FR, 2 mot GF, 1 mot AL, 2 mot JS)	3
Jonas Sjöstedt (V)	21	2 (mot JÅ & JB)	4
Jan Björklund (FP)	18	1 (mot JS)	1
Annie Lööf (C)	16	4 (mot MD, GF, JÅ & JS)	2
Göran Hägglund (KD)	13		0
TOTALT	147	19 (11,4%)	19
DEBATT 4: Höst 2014	Slutledningar	Använda AH	Mottagna AH
Stefan Löfven (S)	20	2 (mot JÅ & JB)	11
Åsa Romson (MP)	18	1 (mot JÅ)	1
Jonas Sjöstedt (V)	22	1 (mot JB)	4
Jimmie Åkesson (SD)	14	9 (5 mot SL, 1 mot AL, 2 mot JS, 1 mot ÅR)	2
Annie Lööf (C)	19	4 (3 mot SL, 1 mot JS)	1
Jan Björklund (FP)	15	3 (2 mot SL, 1 mot JS)	2
Göran Hägglund (KD)	12	1 (SL)	0
TOTALT	120	21 (14,9%)	21

Förklaringar till förkortningar: FR = Fredrik Reinfeldt, MS = Mona Sahlin, LO = Lars Ohly, MW = Maria Wetterstrand, MO = Maud Olofsson, JB = Jan Björklund, GH = Göran Hägglund, JÅ = Jimmie Åkesson, PE = Peter Eriksson, MD = Mikael Damberg, GF = Gustav Fridolin, JS = Jonas Sjöstedt, AL = Annie Lööf, SL = Stefan Löfven, ÅR = Åsa Romson. AH = ad hominem-argument.

De konventionella partierna stod i höstdebatten 2010 för 72,7 procent av ad hominem-argumenten, för att sedan under vårdebatten 2014 stå för 68,4 procent av dem och slutligen i den sista debatten under hösten 2014 för 57,1 procent av ad hominem-argumenten. Deras användning har alltså varit benäget att minska, vilket kanske kan förklaras med att de är mindre benägna att använda dem mot varandra inom den konventionella gruppen.

I partiledardebatterna förekom ad hominem-argument av olika slag, även om de vanligast förekommande var direkta ad hominem-argument som oftast angrep partiledarens trovärdighet eller dess verklighetsförankring, och i vissa fall deras förnuft och deras moraliska värderingar. Ett exempel på det förstnämnda är när Jonas Sjöstedt ifrågasätter Jan Björklunds trovärdighet under vårdebatten 2014, i frågan om hemläxor.

Men Jan Björklund missar sällan möjligheten att ta en enkel partipolitisk poäng, även om det han säger inte stämmer helt med sanningen.

Vidare kommer här ett exempel på ett direkt ad hominem-argument i partiledardebatten under våren 2014, där Jimmie Åkesson syftar till att ifrågasätta Gustav Fridolins verklighetsförankring. Detta rörde flyktingpolitiken där Gustav Fridolin menade att man både kan hjälpa flyktingar på plats och de som kommer till Sverige.

Det problematiska med Gustav Fridolin - det gäller inte bara detta ämne utan alla ämnen - är att han alltid ska göra allt. Han ska alltid göra både och. Det saknas aldrig resurser. Det är bara att gratulera Miljöpartiet till att ha hittat ett språkrör som har så mycket pengar i sina fickor att han kan spendera precis allting på precis allting. Men så fungerar inte verkligheten.

Ett ytterligare exempel på kritik av en bristande verklighetsförankring, som även citeras i uppsatsens titel, stod Jimmie Åkesson också för i höstdebatten 2010. Det riktades i det här fallet mot Lars Ohly och gällde även här invandringsfrågan.

När det gäller invandringen känner jag tyvärr på något sätt att Lars Ohly inte ser problem som faktiskt finns i det svenska samhället (...) Lars Ohly måste väl också se de här problemen, eller är Lars Ohly så blind att han inte gör det?

Ofta var det just de andra partiledarnas verklighetsförankring som Jimmie Åkesson kritiserade, och inte minst gällde det just i invandringsfrågan.

Ett exempel på när Lars Ohly angrep Jan Björklunds förnuft i frågan om ett eventuellt medlemskap i eurosamarbetet går att återfinna i partiledardebatten från hösten 2010.

Mitt alternativ är till skillnad från ditt, Jan Björklund, inte att vi ska surra oss vid masten på ett sjunkande skepp.

Ett fall där man ifrågasätter de moraliska värderingarna är när Åsa Romson under höstdebatten 2014 riktar sig till Jimmie Åkesson där ämnet, än en gång, rör flyktingpolitiken.

Det är ingen nyhet för kammaren att Jimmie Åkessons största problem med att Sverige hedrar mänskliga rättigheter är att det är förknippat med kostnader.

Vissa fall av omständighetsargumentet förekom också, där man kritiserat att någon sagt en viss sak men menat något annat. Ett kort och tydligt argument är det som Fredrik Reinfeldt förde mot Mona Sahlin i den första partiledardebatten från juni 2010, som gällde skattehöjningar för att finansiera a-skattesystemet.

(...) men Mona Sahlin för inte en politik som stämmer med de tal hon håller.

Detta kan också anses vara ett angrepp på Mona Sahlins trovärdighet och därmed även ha att göra med det direkta ad hominem-argumentet.

Ibland förekom också skuld genom sammankoppling-argumentet. I de fall som de förekom så var de dock enbart riktade mot Jimmie Åkesson. Ett exempel kommer från höstdebatten 2010 där Mona Sahlin citeras här:

Du leder ett parti med rasistiska rötter och det tar jag på mitt ansvar att fortsätta bekämpa, också här i riksdagen.

Detta hade inte nödvändigtvis behövt vara ett irrelevant argument, om diskussionen skulle ha handlat om exempelvis vem som är bäst lämpad att leda Sverige, men eftersom Jimmie Åkesson i sin replik innan denna ställer frågor som rör budgetmotionen och pensionärernas beskattning får det

anses vara ett ad hominem-argument. Dessa sju citat står för runt 9 procent av det totala antalet ad hominem-argument (78 st).

5 ANALYS OCH SLUTSATSER

Då man hade kunnat misstänka att det skulle vara en hätskare stämning inför valen, när mer stod på spel, så visade det sig istället vara så att det under båda valåren användes fler ad hominem-argument i debatten som tog plats efter valen. Kanske kan detta förklaras med att partiledarna släpper på garden efter valen och tillåter fler irrelevanta argument för att ifrågasätta den nyvalda regeringen. Detta verkar åtminstone vara fallet under 2014, när hela 11 av 21 ad hominem-argument riktades mot den nya statsministern Stefan Löfven. I fallet med Stefan Löfven var det ofta kritik mot att han inte gav besked, och därför inte ansågs trovärdig. Om ett och samma slags ad hominem-argument upprepas om och om så kan det bidra till att forma någons identitet, eller åtminstone bilden av dennes karaktär. Detta flyttar ofrånkomligen fokus från sakpolitiken och bidrar istället till ett större mistroende för den nya statsministern. Det är möjligen föga förvånande att det blir så efter en intensiv valdebatt, även om fokus istället borde ligga på de konkreta förslagen på förändringar som uppstår i samband med ett regeringsskifte. I valet 2014 hade Socialdemokraterna dessutom inte tydligt presenterat sitt regeringsalternativ inför valet, och man kan därmed säga att all fakta inte fanns på förhand. Enligt De Wijzes argument kan ad hominem-argument vara ett befogat alternativ när det råder en viss kunskapsbrist om situationen, då man istället måste kunna förlita sig på personens omdöme.

Då andelen ad hominem-argument inte tenderade att öka över tid innebär det att samtliga hypoteser falsifieras. Teorin bakom hypotes 1 visade sig dock få stöd, då Jimmie Åkesson generellt använde sig av fler ad hominem-argument än övriga partiledare. Antagandet av Van der Walk om att invandringskritiska partier använder sig av ad hominem-argument i sin retorik verkar alltså stämma, däremot kunde hans tes som menade att höger-mittenpartier anammar de högerextrema partiernas retorik inte märkas av. Ingen tydlig skillnad observerades nämligen vad gäller användandet av ad hominem-argument bland de konventionella partierna oavsett deras position på den politiska höger-vänsterskalan. Inget stöd gavs heller till hypotes 2 som menade att de konventionella partierna använder sig av fler ad hominem-argument mot Sverigedemokraterna, eftersom SD anses vara en ut-grupp med kontroversiella åsikter. Dessa åsikter skulle enligt hypotesen väcka känslor hos de

övriga partierna, vilket därefter skulle leda till användandet av känslomässiga argument så som ad hominem-argumentet.

En tendens kunde noteras av att det var inom invandringsfrågan som många av personangreppen skedde när Jimmie Åkesson medverkade i replikskiftena. Ofta var det han som ifrågasatte övriga partiledares verklighetsförankring, medan de andra ifrågasatte hans trovärdighet och hans moraliska värderingar. Detta förvånar kanske inte så mycket, eftersom Sverigedemokraternas statistik ofta kritiserats för att vara manipulerad och vinklad på ett subjektivt sätt. Att Sverigedemokraterna kritiserar de konventionella partiernas verklighetsuppfattning kan härledas till deras populistiska anspråk, som Auers och Kasekamp beskrivit att anti-invandringspartiers retorik är del av, då de hävdar att tala för folket och att de vet hur situationen ”egentligen” är, till skillnad från den övriga politiska eliten. Det hade varit intressant att tydligare undersöka vilka debattområden som innehåller flest ad hominem-argument, för att se om vissa ämnen leder till en hätskare debatt än andra.

Det är dock också viktigt att inte glömma att poängtera den individuella faktorn i användandet av ad hominem-argument. En del personer använder ad hominem-argument som ett sätt att fånga in fler poäng bland åhörarna, medan andra anstränger sig för att föra en saklig debatt. Det var inte alltid samma deltagare i partiledardebatterna men någon som utmärkte sig var Göran Hägglund som deltog i samtliga debatter, men som bara använde ett ad hominem-argument totalt. Maria Wetterstrand använde inte ett enda, dock medverkade hon bara i den första partiledardebatten. Med anledning av detta kan man argumentera för att Jimmie Åkessons användande av ad hominem-argument helt enkelt är del av hans personliga retorik, snarare än en specifik strategi som representant för ett invandringskritiskt parti. Nu fanns i denna undersökning inte möjlighet att undersöka om även andra representanter från Sverigedemokraterna uttrycker sig på samma sätt. På grundval av att Åkesson ändå konsekvent använder sig av fler ad hominem-argument än övriga partiledare i samtliga tre debatter samt att det finns forskning som underbygger hypotes 1 om invandringskritiska partiers användande av ad hominem-argument, så finner jag det ändå rimligt att anta att retoriken finns där eftersom Sverigedemokraterna är ett invandringskritiskt parti, snarare än att Jimmie Åkesson personligen tycker om att använda dem. Det innebär i vilket fall ett problem om en partiledare i egenskap av yttersta representant för ett parti talar på ett opassande sätt, då det troligtvis finns ännu färre hämningar hos övriga partimedlemmar.

Det finns problem i att kvantifiera retorik, och det är bland annat därför det bara har funnits ett fåtal tidigare studier om ad hominem-argument som varit kvantitativa. De flesta forskare har istället utfört kvalitativa fallstudier. I mitt tillvägagångssätt där jag själv har identifierat ad hominem-argument så är det den generella förändringen mellan partiledardebatterna som jag varit ute efter, snarare än exakta antal. Därför har det viktigaste varit att jag är konsekvent och bedömer likvärdigt i de olika debatterna. Eftersom jag först och främst ville undersöka skillnaden i när Sverigedemokraterna inte var med i riksdagen i jämförelse med när de kommit in i riksdagen, blev partiledardebatterna under 2010 av extra stor vikt. Eftersom de dock tog plats under olika skeden i valrörelsen kändes det rimligt att jämföra med motsvarande tidpunkt ett annat valår, för att kontrollera för att det inte var det som också påverkade. Detta visade sig vara fallet, eftersom andelen ad hominem-argument under vårdebatterna under båda åren var några procentenheter lägre än under höstdebatterna. Hade jag inte också undersökt debatterna 2014, så hade jag inte vetat det, och då hade jag kanske antagit att det främst var Sverigedemokraternas påverkan som gjorde att andelen ad hominem-argument steg mellan våren och hösten 2010.

Vad gäller generaliserbarheten så har studien inte undersökt något annat än just Sverigedemokraterna, och därför är det fortfarande oklart hur det är i andra länder. Det finns dock anledning att misstänka att samma mönster skulle följa också på andra håll, inte minst eftersom tidigare studier har poängterat att invandringskritiska partier har vissa särskilda retoriska grepp gemensamt. Det skulle förstås ändå vara givande att undersöka i andra länder för att bekräfta och säkerställa detta antagande på andra platser, inte minst för att ytterligare garantera att det inte bara är Sverigedemokraterna och Jimmie Åkesson som personligen använder sig av ad hominem-argument som del av sin debatteknik. Mer studier behövs som just berör vem det är som använder ad hominem-argument och vilka orsaker som ligger bakom det. Varken av hypoteserna hade fullgott underlag, vilket innebar en svaghet i studien, och därför hade mer forskning om vad som egentligen framkallar ad hominem-argument varit fördelaktigt.

Vid bedrivande av forskning går det ofta att fundera över operationaliseringen av variablerna. Om antalet ad hominem-argument i riksdagens partiledardebatter fungerar för att bedöma hur det svenska debattklimatet utvecklas är förstås inte helt säkert. I det här fallet blev personangrepp i partiledardebatter ett sätt att undersöka debattklimatet. Det kan omöjligen beskriva hela situationen, utan bör kompletteras med forskning kring debattklimatet bland lokala politiker, i media och bland allmänheten också. Det hade troligtvis också varit bra att undersöka fler debatter från innan

Sverigedemokraterna medverkade. Eftersom vårdebatten 2010 var den enda som undersöktes där de inte var med så kan det hända att just den var mer hätsk än de vanligtvis var, och att Sverigedemokraternas närvaro därför egentligen påverkade mer än vad som syns i den här undersökningen.

Vad som studien också påvisade var att Jimmie Åkessons procentuella andel använda ad hominem-argument tenderade att öka över tid. Därför hade det varit viktigt att se hur länge den kurvan fortsätter. Om ett ökat sverigedemokratiskt inflytande stadigt innebär en förstärkt retorisk strategi och därmed en större andel använda ad hominem-argument så kan det innebära att polariseringen ökar alltmer i framtiden. De väljare som röstar på SD och ser upp till Jimmie Åkesson kan särskilt antas kopiera hans retorik och argumentationstekniker, vilket riskerar att försämrar det svenska debattklimatet i allmänhet. Detta inte minst eftersom ett personangrepp inte sällan bemöts av ett annat, vilket Walton också betonat. När personangrepp används bland allmänheten kan man misstänka att det är ännu svårare att skilja på den politiska sakpolitiska debatten man för, och den person som står bakom åsikterna. Det riskerar därmed att leda till mer osämja i relationerna bland människor.

Det hade vidare varit intressant att istället för partiledardebatter i riksdagen undersöka tv-sända partiledardebatter eftersom de leder till en än större påverkan på allmänheten. Eftersom det nu inte blivit en större andel personangrepp och debatten rent generellt inte blivit mer aggressiv i den specifika bemärkelsen så kan man ifrågasätta om debattklimatet alls blivit mer hätskt. Man kan dock också resonera kring att debatten blivit mer polariserad, eftersom det i större omfattning är ett enda parti som delar ut personangrepp mot övriga. Ett polariserat debattklimat kan anses vara en indikator av ett hätskt debattklimat eftersom anfallen blir mer koncentrerade.

Med hänsyn till de framkomna resultaten kan man alltså säga att Sverigedemokraterna med sin retorik bidragit till en betydande del av den hätskhet som försigkommit i den svenska debatten på senare tid. I takt med ett ökat inflytande har de också använt en ökad andel ad hominem-argument. Hur länge den utvecklingen kommer att fortsätta stämna återstår att se och kommer att vara viktig att följa under de kommande åren. En allmän medvetenhet om användandet av irrelevanta och hätska argument kan förhoppningsvis leda till ett minskat användande och också en minskad påverkan på allmänheten.

6 KÄLLFÖRTECKNING

Litteratur

- Esaiasson, P. & Håkansson, N. (2002). *Besked ikväll!: valprogrammen i svensk radio och tv*. Stockholm: Stift. Etermedierna i Sverige.
- Phillips, A. (2000). *Närvarons politik — den politiska representationen av kön, etnicitet och ras*. Lund: Studentlitteratur.
- Van Eemeren, F.H., Grootendorst, R., Henkemans, S., Blair, J.A., Johnson, R.H., Krabbe, E.C.W, ... Zarefsky, D. (1996). *Fundamentals of Argumentation Theory: A handbook of historical backgrounds and contemporary developments*. Mahwah, N.J.: Erlbaum.
- Walton, D. (1998). *Ad Hominem Arguments*. Tuscaloosa: University of Alabama Press.
- Walton, D. (1992). *The Place of Emotions in Arguments*. University Park, Pa: Pennsylvania State University Press.

Vetenskapliga artiklar

- Auers, D. & Kasekamp, A. (2013). Comparing Radical-Right Populism in Estonia and Latvia. I R. Wodak, M. Khostravinik, B. Mral (Red.) *Right-Wing Populism in Europe*. London: Bloomsbury.
- Cragan, J.F. & Cutbirth, C.W. (1984). A revisionist perspective on political ad hominem argument: A case study. *Central States Speech Journal* 35(4), 228-237.
- Dahlström, C. & Sundell, A. (2012). A losing gamble. How mainstream parties facilitate anti-immigrant party success. *Electoral Studies* 31, 353-363.
- Druckman, D. (1994). Nationalism, Patriotism, and Group Loyalty: A Social Psychological Perspective. *Mershon International Studies Review* 38(1), 43-68.
- De Wijze, S. (2003). Complexity, Relevance and Character: Problems with teaching the ad hominem fallacy. *Educational Philosophy and Theory* 35(1), 31-56.
- Harris, A.J.L., Hsu, A.S. & Madsen, J.K. (2012). Because Hitler did it! Quantitative tests of Bayesian argumentation using ad hominem. *Thinking & Reasoning* 18(3), 311-343.
- Hellström A., Nilsson, T. & Stoltz, P. (2012). Nationalism vs. Nationalism: The Challenge of the Sweden Democrats in the Swedish Public Debate. *Government and Opposition* 47, 186-205.
- Sunstein, C.R. (2002). The Law of Group Polarization. *The Journal of Political Philosophy* 10(2), 175-195.

- Van der Walk, I. (2003). Right-wing parliamentary discourse on immigration in France. *Discourse & Society* 14(3). 309-348.
- Van Eemeren, F.H., Garssen, B. & Meuffels, B. (2012). The disguised abusive ad hominem empirically investigated: Strategic manoeuvring with direct personal attacks. *Thinking & Reasoning* 18(3), 344-364.
- Van Spanje, J. (2010). Contagious Parties. Anti-Immigration Parties and Their Impact on Other Parties' Immigration Stances in Contemporary Western Europe. *Party Politics* 16(5), 563-586.

Dagstidningsartiklar

- DN (2011, 26 april). Sverigedemokraterna - historia och ideologi. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2015-05-10, från <http://www.dn.se/nyheter/politik/sverigedemokraterna-historia-och-ideologi/>
- DN (2014, 9 maj). SD:s tid i riksdagen kantas av skandaler. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2015-05-11, från <http://www.dn.se/nyheter/politik/sds-tid-i-riksdagen-kantas-av-skandaler/>
- Expressen (2014, 15 sept). Du är en av 87 procent - ta ställning mot rasism. *Expressen*. Hämtad 2015-05-24, från <http://www.expressen.se/nyheter/val2014/du-ar-en-av-87-procent---ta-stallning-mot-rasism/>

Partiledardebatter i riksdagen

- Riksdagens partiledarbatt, 16 juni 2010. Hämtad 2015-05-04, från <https://www.riksdagen.se/sv/Debatter--beslut/Ovriga-debatter/Partiledardebatter/Partiledarbatt/?did=GXC120100616pd>
- Riksdagens partiledarbatt, 3 november 2010. Hämtad 2015-05-04, från <https://www.riksdagen.se/sv/Debatter--beslut/Ovriga-debatter/Partiledardebatter/Partiledarbatt/?did=GYC120101103pd>
- Riksdagens partiledarbatt, 18 juni 2014. Hämtad 2015-05-04, från <https://www.riksdagen.se/sv/Debatter--beslut/Ovriga-debatter/Partiledardebatter/Partiledarbatt/?did=H1C120140618pd>
- Riksdagens partiledarbatt, 8 oktober 2014. Hämtad 2015-05-04, från <https://www.riksdagen.se/sv/Debatter--beslut/Ovriga-debatter/Partiledardebatter/Partiledarbatt/?did=H2C120141008pd>